

Rejent * rok 14 * nr 1(153)
styczeń 2004 r.

Z kart historii notariatu

Stanisław Madeyski – notariusz – profesor – polityk

Historia notariatu to nie tylko historia instytucji, ale także biografie osób prowadzących działalność notarialną. Wśród działających w przeszłości notariuszy są i tacy, którzy zasłużyli na pamięć potomnych czy to przez swoje osiągnięcia naukowe, czy to przez działalność polityczną. Do nich należy Stanisław Jerzy Madeyski (1841-1910)¹.

Urodził się 24 kwietnia 1841 r. w Sieniawie w pobliżu Jarosławia, rodowej siedzibie książąt Czartoryskich, gdzie jego ojciec, Michał Stanisław Madeyski, potomek szlacheckiej rodziny herbu Poray, był zatrudniony jako zarządca dóbr. Z tej samej sfery pochodziła także jego matka, Józefa ze Stęchlińskich. Do gimnazjum uczył się w Rzeszowie. Tam zaprzyjaźnił się z Józefem Sebastianem Pelczarem (1842-1924), późniejszym profesorem historii kościoła i prawa kanonicznego, rektorem Uniwersytetu Jagiellońskiego w latach 1882-1883, a od 1899 r. biskupem przemyskim obrządku łacińskiego, kanonizowanym w 2003 r. Po zdaniu matury w 1860 r. rozpoczął studia prawnicze na Uniwersytecie Jagiellońskim, ale w ich trakcie przeniósł się na Uniwersytet Lwowski. Wziął

¹ Najobszerniejsze omówienie życia i działalności politycznej Madeyskiego stanowi monografia biograficzna: J. R a d z y n e r, *Stanisław Madeyski 1841-1910, Ein austro-polnischer Staatsmann im Spannungsfeld der Nationalitätenfrage in der Habsburger Monarchie*, Wien 1983 – o dotyczących Madeyskiego pracach polskich wspomina w końcowej części tego artykułu (przyj. 26, 29, 34).

udział w powstaniu styczniowym, walcząc zbrojnie na terenie zaboru rosyjskiego. Ukończywszy w 1864 r. studia we Lwowie wrócił do Krakowa i podjął pracę w sądownictwie, będąc kolejno auskulantem, aktuariuszem i adiunktem sądowym w pobliskim, nie włączonym jeszcze do Krakowa, Podgórzu, a 7 maja 1866 r. uzyskał na Uniwersytecie Jagiellońskim stopień doktora praw. W latach 1870-1871 (gdy premierem Austrii był ordynat łańcucki Alfred Potocki) pracował jako urzędnik w departamencie galicyjskim Ministerstwa Sprawiedliwości w Wiedniu. Nie znajdując w tej pracy satysfakcji, skorzystał z możliwości otwarcia własnej kancelarii notarialnej w podkrakowskiej wsi Liszki. Prowadził ją do lata 1875 r., kiedy został notariuszem w jeszcze odleglejszym od Krakowa miasteczku Brzesko. Nuda życia prowincjonalnego nie przeszkadzała mu w snuciu marzeń o karierze uniwersyteckiej. W 1879 r. habilitował się na Uniwersytecie Jagiellońskim na podstawie rozprawy *Über die reale Grundlage der Lehre von den Befestigungsmitteln der Verträge*, pozytywnie ocenionej przez profesorów Maksymiliana Zatorskiego i Fryderyka Zolla (starszego), a w roku następnym podjął wykłady jako docent prywatny, nadal prowadząc kancelarię notarialną w Brzesku. W tymże roku został wybrany wiceprezesem powstałego właśnie Austriackiego Stowarzyszenia Notariuszy (*Österreichischer Notarverein*). Wybór ten ponowiono w 1883 i 1886 r., a w 1889 r. wybrano go prezesem stowarzyszenia. We wrześniu 1883 r. uczestniczył w III Zjeździe Prawników i Ekonomistów Polskich w Poznaniu.

Po śmierci profesora Maksymiliana Zatorskiego (1835-1886), wykładającego od 1868 r. na Wydziale Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego austriackie prawo cywilne, Wydział stanął wobec konieczności powołania jego następcy. Oprócz Madeyskiego w grę wchodził młodszy od niego o pięć lat Ernest Till (1846-1926), habilitowany w Krakowie już w 1876 r. Wobec tego, że Till, prowadzący z powodzeniem kancelarię adwokacką we Lwowie i wykładający prawo cywilne na tamtejszym uniwersytecie, nie chciał przenieść się do Krakowa², szala przechyliła się na korzyść

² Być może Till, który w przyszłości stać się miał najwybitniejszym polskim cywilistą przełomu wieków, nie był dostatecznie mocno namawiany do przeniesienia się ze stołecznego Lwowa do Krakowa. Głównym dziełem Tilla, nie mającym sobie równego w całej ówczesnej doktrynie opartej na kodeksie austriackim z 1811 r., jest sześciotomowy system

Madeyskiego, popieranego przez takie powagi jak Fryderyk Zoll i Michał Bobrzyński. Od lipca 1886 r. Madeyski objął jako profesor zwyczajny katedrę prawa cywilnego, uzyskując najwyższe pobory jako swego rodzaju rekompensatę za pozostawioną kancelarię notarialną. Od razu dał się poznać jako wytrawny, doskonale obeznany z praktyką cywilista, a prowadzone przez niego wykłady cieszyły się popularnością wśród słuchaczy. Już wcześniej został członkiem Komisji Prawniczej Akademii Umiejętności, a w latach 1886-1893 wchodził w skład redakcji „Przeglądu Polskiego”. Zyskawszy sobie sympatię kolegów został wybrany dziekanem na rok 1889/90. Funkcję rektora Uniwersytetu Jagiellońskiego pełnił w latach 1892/93. Pod jego wpływem Senat Uniwersytetu Jagiellońskiego podjął uchwałę zakazującą studentom przynależności do stowarzyszeń robotniczych. W tym czasie jako powołany przez Radę Wydziału referent krytycznie ocenił rozprawę habilitacyjną *Nauka o służebnościach według prawa austriackiego*, przedstawioną przez Władysława Leopolda Jaworskiego³. Ponownie wybrany rektorem w 1893 r. niedługo pełnił tę funkcję w związku z powołaniem go na stanowisko ministra. Na wniosek Wydziału od stycznia 1897 r. został profesorem honorowym prawa prywatnego i austriackiego prawa politycznego⁴, zaś wakującą katedrę objął habilitowany na uniwersytecie wiedeńskim Fryderyk Zoll (młodszy).

Prawo prywatne austriackie, wydany w siedmiu woluminach w l. 1884-1904 (w 1911 r. ukazało się wyd. 3 tomu I, przedstawiającego nauki ogólne, a w 1914 r. – trzecie wydanie części I tomu II, przedstawiającej naukę o prawie własności). W niepodległej Polsce Till został wiceprezydentem Komisji Kodyfikacyjnej i przygotował projekt części ogólnej i prawa zobowiązań z motywami, będący podstawą kodeksu zobowiązań z 1933 r., z którego wiele unormowań przeszło do obowiązującego obecnie w Polsce kodeksu cywilnego z 1964 r. Uczniami Tilla byli: R. Longchamps de Brier i K. Przybyłowski.

³ Negatywne oceny przedstawił także dwaj koreferenci – prof. Lotar Dargun i prof. Józef Rosenblatt. Rok później Jaworski przedstawił nową rozprawę *Prawo nadzastawu wedle austriackiej ustawy cywilnej* i na tej podstawie po zatwierdzeniu habilitacji uzyskał *veniam legendi* w zakresie prawa cywilnego; zob. S. Grzybowski, *Władysław Leopold Jaworski (1865-1930)*, Kwartalnik Prawa Prywatnego, R. VI:1997, s. 10.

⁴ Działalność uniwersytecką Madeyskiego omówił M. Patkaniowski, *Dzieje Wydziału Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego od reformy kollatajowskiej do końca XIX stulecia*, Kraków 1964, (życiorys s. 377-378, przyp. 265, fotografia s. 376), a także J. Buszko, *Spoleczno-polityczne oblicze Uniwersytetu Jagiellońskiego w dobie autonomii galicyjskiej (1869-1914)*, Kraków 1963.

Już przed objęciem katedry Madeyski, związany ze środowiskiem konserwatystów krakowskich zwanych Stańczykami⁵, aktywnie zajmował się działalnością polityczną. W latach 1879-1897 czterokrotnie wybierany był do Rady Państwa (*Staatsrat*), w latach 1882-1891 trzykrotnie do Sejmu Krajowego⁶. Dwukrotnie był przewodniczącym komisji prawniczej, a także wicemarszałkiem Izby Posłów w Radzie Państwa⁷. Słynął jako doskonały mówca, któremu Koło Polskie powierzało wystąpienia w najtrudniejszych sprawach. Duże uznanie zdobyła jego mowa wygłoszona w 1902 r. podczas dyskusji nad preliminarzem budżetu ministerstwa spraw zagranicznych, w której (w związku z głośnymi wydarzeniami we Wrześni) odniósł się do antypolskiej polityki władz pruskich. W wystąpieniach parlamentarnych bronił konstytucyjnych praw obywateli, szczególnie w zakresie języka ojczystego. Nie był zwolennikiem koncepcji federalistycznych, ale stanowczo wypowiadał się przeciwko dominującej roli języka niemieckiego. Z jego wystąpienia w Sejmie Krajowym na przypomnienie zasługują dwa. W grudniu 1887 r. wraz z Michałem Bobrzyńskim i Stanisławem Badenim przedstawił wniosek o utworzenie stanowiska dyrektora kierującego w zastępstwie namiestnika Radą Szkolną Krajową (czyli praktycznie kierownika galicyjskiego resortu oświaty), a w styczniu następnego roku, krytycznie oceniając jakość krajowych prac ustawodawczych, wnioskował zorganizowanie biura kodyfikacyjnego mającego zajmować się przygotowaniem projektów ustaw.

Szczytem kariery politycznej dawnego powstańca było stanowisko ministra wyznań i oświaty w koalicyjnym rządzie księcia Alfreda Windischgrätza, które piastował od 12 listopada 1893 r. do 18 czerwca 1895 r.,

⁵ Szczególnie bliskie kontakty, także towarzyskie, łączyły go z Julianem Dunajewskim (1821-1907), profesorem ekonomii politycznej na Wydziale Prawa UJ, austriackim ministrem skarbu w l. 1880-1891. Córka Madeyskiego Zofia wyszła później za mąż za syna Dunajewskiego, Stanisława.

⁶ Dane dotyczące wyboru i kadencji Madeyskiego zawarte są w zestawieniach zamieszczonych w książkach J. B u s z k i, *Polacy w parlamencie wiedeńskim 1848-1918*, Warszawa 1996 i S. G r o d z i s k i e g o, *Sejm Krajowy galicyjski 1861-1914, Źródła*, Warszawa 1993.

⁷ Marszałkiem Izby Posłów był w tym czasie Franciszek Smolka, a wicemarszałkiem Izby Panów – książe Konstanty Czartoryski; zob. A. A j n e n k i e l, *Historia Sejmu polskiego*, t. II, cz. I, *W czasie rozbiorów*, Warszawa 1989, s. 290.

czyli do dnia upadku gabinetu. W programowym przemówieniu wyraził swoje poglądy na temat roli, jaką szkoła, kościół i dom rodzinny mają spełniać w wychowaniu młodzieży, przestrzegając przed szerzeniem radykalizmu i nienawiści narodowej. Jako minister popierał dotyczące szkolnictwa postulaty narodów słowiańskich, wychodząc z założenia, że rząd powinien starać się o zadośćuczynienie kulturalnym potrzebom wszystkich w państwie zamieszkałych narodowości, a jego nieugięte stanowisko w głośnej sprawie słoweńskiego gimnazjum w styryjskiej Cilli przyczyniło się do rozpadu koalicji i dymisji rządu. Wyrazem uznania ze strony monarchy było odznaczenie go wielką wstęgą Orderu Żelaznej Korony I klasy. We wrześniu 1899 r. został mianowany dożywotnim członkiem Izby Panów. Wielokrotnie uczestniczył w delegacjach parlamentarnych uchwalających budżet dla wspólnych instytucji monarchii; w 1907 r. był zastępcą przewodniczącego, w 1908 r. przewodniczącym delegacji parlamentu austriackiego. Nie porzucił zainteresowań prawem cywilnym, uczestniczył w początkowej fazie prac nad przygotowaniem częściowych nowelizacji kodeksu⁸.

Interesującą kartą w życiorysie Madeyskiego jest jego blisko dwunastoletnia działalność w Trybunale Państwa⁹. Charakteryzując ten organ, nie mający wówczas odpowiednika w żadnym innym państwie, warto przytoczyć słowa samego Madeyskiego: „[k]oroną organizacji państwa prawa jest ochrona dla politycznych praw obywateli względem władzy państwa. Ochronę tę konstytucja austriacka powierzyła osobnym sądom od władz politycznych niezawisłym, mianowicie Trybunałowi Administracyjnemu i Trybunałowi Państwa”¹⁰. Do właściwości Trybunału Państwa, działającego na podstawie ustawy zasadniczej z dnia 21 grudnia 1867 r.

⁸ E. Till, *Druga i trzecia nowela do austriackiego kodeksu cywilnego z objaśnieniami na podstawie materiałów, Część druga (objaśnienia)*, Lwów 1916, s. V.

⁹ Na temat Trybunału Państwa K. G. H u g e l m a n n, *Das österreichische Reichsgericht, Entstehung, Organisation und Wirksamkeit*, Zeitschrift für öffentliches Recht 1925, s. 458-538; F. L e h n e, *Rechtsschutz im öffentlichen Recht: Staatsgerichtshof, Reichsgericht, Verwaltungsgerichtshof*, [w:] *Die Habsburgermonarchie 1848-1918*, Bd. II, red. A. Wandruszka, P. Urbanitsch, Wien 1975, a w nowszej literaturze polskiej A. D z i a d z i o, *Monarchia konstytucyjna w Austrii (1867-1914), Władza – obywatel – prawo*, Kraków 2001.

¹⁰ S. M a d e y s k i, *Z praktyki Trybunału Państwa*, Czasopismo Prawnicze i Ekonomiczne (CPE) 1904, s. 67.

o utworzeniu Trybunału Państwa, jednej z kilku wydanych w tym dniu ustaw tworzących tzw. konstytucję grudniową, oraz ustawy z dnia 18 kwietnia 1869 r. o organizacji Trybunału Państwa, postępowaniu przed nim i wykonywaniu orzeczeń¹¹ należały sporne sprawy prawa publicznego, a w szczególności rozstrzyganie sporów kompetencyjnych między sądami a organami administracji, między organami krajowymi a naczelnymi organami administracji oraz między organami poszczególnych krajów w zakresie ich autonomii administracyjnej, rozstrzyganie spraw cywilnoprawnych między poszczególnymi krajami i gminami, nie należących do właściwości innego organu sądowego ani administracyjnego, a wreszcie rozpoznawanie skarg obywateli na naruszenie ich konstytucyjnie poręczonych praw politycznych przez organy administracji. Dzięki tej ostatniej kompetencji, ocenianej przez Madeyskiego jako pierwszoplanowa, Trybunał Państwa, nazywany obrazowo „zwornikiem konstytucji” (*Schlufstein der Verfassung*), jest dziś traktowany jako „protoplasta” utworzonego w 1920 r. austriackiego Trybunału Konstytucyjnego, a tym samym prekursor sądów konstytucyjnych współczesnych państw europejskich¹², mimo że nie przysługiwała mu kompetencja do oceny zgodności ustaw z konstytucją.

W składzie Trybunału Państwa zasiadało wielu znakomych prawników o wysokim prestiżu i autorytecie, który zawdzięczali swej wiedzy

¹¹ Ustanowienie Najwyższego Trybunału Państwowego, mającego rozpatrywać m.in. skargi „z powodu naruszenia praw konstytucyjnych przez urzędowe czynności sług państwa”, przewidywał już tzw. projekt kromierski konstytucji austriackiej (*Kremsierer Entwurf* – od nazwy miasta morawskiego, w którym po opuszczeniu Wiednia obradował parlament), opracowany między 13 stycznia a 3 marca 1849 r. (§ 138-140), jak również konstytucja zwana ołomuniecką (§ 106), nadana patentem cesarskim z dnia 4 marca 1849 r. i odwołana tzw. patentem sylwestrowym z dnia 31 grudnia 1851 r. Polski przekład wszystkich wspomnianych tu aktów, wraz z informacjami o opartych na nim orzecznictwie, podaje S. S t a r z y ń s k i, *Kodeks prawa politycznego czyli austriackie ustawy konstytucyjne 1848-1903*, Lwów 1903. W powojennej literaturze polskiej nazwa „Reichgericht” bywa nadmiernie dosłownie tłumaczona jako „Sąd Rzeszy”.

¹² L. G a r l i c k i, *Ewolucja podstaw kontroli konstytucyjności w Austrii*, [w:] *Państwo – prawo – obywatel. Zbiór studiów dla uczczenia 60-lecia urodzin i 40-lecia pracy naukowej profesora Adama Łopatki*, Wrocław-Warszawa 1989, s. 290. Utworzenie w Polsce organu o podobnych kompetencjach bezskutecznie postulowano w okresie międzywojennym.

prawniczej i doświadczeniu zawodowemu¹³. Współczesny historyk ustroju Austrii trafnie stwierdza, że „fachowość i kompetencja członków Trybunału Państwa były najważniejszą rękojmnią jego bezstronnego i rzetelnego orzecznictwa”¹⁴. Orzeczenia wydane przez Trybunał Państwa nie miały charakteru wiążącego, ale mimo to – pisał Madeyski – „przed ich powagą uchylają się władze polityczne i stosują praktykę swoją do jego zasad prawnych”¹⁵.

Madeyski na podstawie wyboru dokonanego przez Izbę Posłów został 29 września 1898 r. mianowany przez cesarza jednym z dwunastu członków Trybunału Państwa¹⁶ i objął w nim funkcję stałego referenta. Obowiązki członka Trybunału Państwa sprawował do końca życia z właściwym sobie zaangażowaniem. Zmarł po długiej chorobie 19 czerwca 1910 r. w swym letnim mieszkaniu w Lussingrande (Veli Lošinj) na adriatyckiej wyspie Lussin (Lošinj), a pochowany został w grobowcu rodzinnym na Cmentarzu Salwatorskim w Krakowie. Jeden z jego dwóch synów, Jerzy Wiktor Madeyski (1872-1939), był w okresie I wojny światowej szefem Cywilnego Komisarjatu Krajowego w Lublinie (do dymisji podał się po podpisaniu pokoju brzeskiego), następnie przez trzy miesiące w 1918 r. ministrem wyznań i oświaty w przedostatnim gabinecie dawnej Austrii, kierowanym przez Maxa Hussarka¹⁷, a w latach 1921-1923 posłem nad-

¹³ Np. w latach 1881-1913 jego prezydentem był najwybitniejszy austriacki cywilista tego czasu, Joseph Unger. Na łączną liczbę siedemdziesięciu dziewięciu członków Trybunału dwunastu było Polakami. Byli wśród nich nie tylko politycy, np. Florian Ziemiałkowski (w latach 1871-1883), Apolinary Jaworski (1888-1894), Stanisław Badeni (1893-1896), ale i znakomici uczeni, np. romanista Leon Piniński (1885-1898 i ponownie od 1908 r.), konstytucjonalista Stanisław Starzyński (od 1912 r.). Ze środowiska galicyjskiego wywodzili się dwaj wiceprezydenci Trybunału Państwa: Ignacy Szymonowicz (1871) i Edward Napadiewicz Więckowski (1877-1881).

¹⁴ A. D z i a d z i o, *op. cit.*, s. 66.

¹⁵ S. M a d e y s k i, *op. cit.*, CPE 1904, s. 67.

¹⁶ Oprócz dwunastu członków w skład Trybunału Państwa wchodził jeszcze jego prezydent i wiceprezydent. Wszyscy oni byli mianowani dożywotnio, przy czym połowa członków Trybunału była mianowana na wniosek Izby Posłów, a połowa na wniosek Izby Panów. Nie obowiązywał zakaz łączenia członkostwa Trybunału z pełnieniem innych funkcji państwowych.

¹⁷ J. M a d e y s k i, *Z przelomowych dni 1918 roku. Osobiste wspomnienia*, Kraków-Warszawa 1920. Autor informuje tu, że do objęcia wbrew osobistemu przekonaniu funkcji ministra skłoniło go jednomyślne życzenie Koła Polskiego, po czym dodaje: „[j]edyną

zwyczajnym i ministrem pełnomocnym Rzeczypospolitej Polskiej przy rządzie niemieckim.

Dorobek naukowy Stanisława Madeyskiego obejmuje około pięćdziesięciu publikacji¹⁸ ogłoszonych nie tylko w języku polskim, ale i w niemieckim¹⁹. Począwszy od 1868 r. napisane przez niego artykuły ukazywały się w takich periodykach jak: „Czasopismo Poświęcone Prawu i Umiejętnościom Politycznym”, „Prawnik”, „Przegląd Sądowy”, „Przegląd Sądowy i Administracyjny”, a także *Zeitschrift für französisches Civilrecht* oraz *Zeitschrift für Notariat und Freiwillige Gerichtsbarkeit in Österreich*. Artykuły te są świadectwem szerokich zainteresowań młodego prawnika i jego wrażliwości na aktualne problemy społeczne (np. cykl artykułów *O zubożeniu włościan w Galicji*, ogłoszony w 1877 r. w lwowskim „Prawniku”). Wcześniej już powstały przeznaczone dla praktyki opracowania książkowe, wśród nich zbiór wzorów pism sądowych *Podręcznik sądowy* (1870). Przygotowanie tego – wydawałoby się – mało ambitnego opracowania autor uzasadnił dążeniem do ujednoczenia ogólnopolskiej terminologii prawniczej i zapobieżenia szerzeniu się germanizmów. Drugą część tej pracy stanowi wydany rok później *Niemieckopolski słownik prawniczy cywilny*. W 1878 r. ukazała się książka *O układaniu kontraktów. Systematyczne studia z prawa cywilnego*. Na osobną wzmiankę zasługują dwa artykuły dotyczące problematyki notarialnej: *Samorząd w dyscyplinarnych sprawach notaryuszów* („Prawnik” 1878) i *Rozwój instytucji notarialnej* („Przegląd Sądowy i Administracyjny” 1979). Z lat aktywności uniwersyteckiej pochodzi oparty na rozprawie habilitacyjnej obszerny artykuł *Die Conventionalstrafe und ihre Anwendungsarten bei Verträgen*, ogłoszony w *Österreichische Allgemeine Gerichtszeitung* w 1880 r., oraz książka *Zarys nauki o posiadaniu jako podstawa do wykładu powszechnego prawa prywatnego austriackiego* (Kraków 1887). Wykład *Charakterystyka prawodawstwa cywilnego Austrii* (ogłoszony

a rzewną podniętą było dla mnie wspomnienie tradycji nieboszczyka mego ojca, w roku 1863 powstańca, zaś w roku 1893 pierwszego Polaka, który zasiadał na fotelu ministra oświaty w Austrii” (s. 4).

¹⁸ Niektóre z nich autor podpisał jako Stanisław Poray Madeyski (w języku niemieckim: Stanislaus Ritter Madeyski von Poray).

¹⁹ Zestawienie publikacji Madeyskiego (niepełne) podaje J. R a d z y n e r, *op. cit.*, s. 334-336.

drukiem w 1892 r.) zawiera interesujące rozważania na temat tego, w jakim stopniu w przepisach kodeksu cywilnego z 1811 r. znajdują odzwierciedlenie ideały wolności i równości.

Liczne publikacje związane są z działalnością polityczną Madeyskiego. Przykładem są książki: *Die deutsche Staatssprache oder Ist Österreich ein deutscher Staat?* (Wien 1884), *Die Nationalitätenfrage in Österreich und ihre Lösung* (Wien-Prag 1890) oraz *Politische Betrachtungen* (Wien-Prag 1900). Pierwszą z nich, opartą na przemówieniu wygłoszonym w Izbie Posłów 29 stycznia 1884 r., zakończył godnym przytoczenia zdaniem: *Für die deutsche Staatssprache ist in Österreich, wie es ist, kein Platz*²⁰. Z ostatniego dziesięciolecia życia Madeyskiego pochodzą, oprócz artykułów ogłoszonych w 1903 r. na łamach petersburskiego „Kraju”, ważne prace dotyczące Trybunału Państwa. Już u progu swej działalności w tym organie wydał dwutomowe *Studien zur Rechtsprechung des Reichsgerichtes über die Verletzung politischer Rechte. Erstes Heft, Das Ermessen des Verwaltungsbehörden, Zweites Heft, Die politischen Rechte der Nationalität* (Wien-Prag 1901). Lata następne przyniosły kilka ogłoszonych na łamach „Czasopisma Prawnego i Ekonomicznego” (1904, 1905, 1907) artykułów omawiających bieżącą judykaturę Trybunału Państwa w celu upowszechnienia znajomości „zasad, których trzyma się Trybunał Państwa rozpatrując skargi obywateli przeciwko władzy administracyjnej o naruszenie ich praw kardynalnych wnoszone”²¹. Prezentując tę problematykę „omówił zwłaszcza motywy wydanych wyroków, dodając do nich własne poglądy, które nieraz sięgały w najgłębsze problemy nauki prawa”²². Także na łamach „Czasopisma Prawniczego i Ekonomicznego” ukazały się artykuły: *Szkiec teorii o „uznaniu” władz administracyjnych w stosunku do orzecznictwa Trybunału Państwa* (1901) i *Polityczne prawo wolności narodowej* (1902), oba dotyczące problemów omówionych wcześniej w wydanych po niemiecku *Studiach*. Na szczególną uwagę zasługuje artykuł *Polityczne prawo wolności mienia*, ogłoszony w 1903 r.

²⁰ „Dla niemieckiego języka państwowego w Austrii, takiej jaką ona jest, nie ma miejsca.”

²¹ S. Madeyski, *op. cit.*, CPE 1904, s. 67.

²² F. Z o 11 (starszy), *Stanisław Poray Madeyski*, Przegląd Prawa i Administracji 1912, s. 75.

w roczniku „Czasopisma Prawniczego i Ekonomicznego”, stanowiącym księgę pamiątkową dedykowaną Fryderykowi Zollowi starszemu z okazji jubileuszu czterdziestolecia działalności profesorskiej. Uzasadnia w nim Madeyski nowatorską tezę, że zagwarantowana w art. V ustawy zasadniczej z dnia 21 grudnia 1867 r. o powszechnych prawach obywateli²³ nienaruszalność własności ma – na równi z wolnością osobistą, religijną i narodową – „niewątpliwie źródło swoje w jednym prawie politycznej wolności (osobowości), która polega na tym, że państwo oddało obywatelom całą dziedzinę obywatelską (*das staatsfreie Gebiet*) na to, ażeby w granicach prawnych według swobodnej woli rozwijali tam swoją osobowość”, a wobec tego jest ona „politycznym, konstytucyjnie poręczonym prawem wolności mienia, które znajduje ochronę prawną przed Trybunałem Państwa”²⁴.

Dotychczas nie zostały wydane spisane przez Madeyskiego wspomnienia oraz notatki autobiograficzne²⁵.

Bezpośrednio po jego śmierci ukazały się liczne nekrologi i okolicznościowe wspomnienia, w tym obszerne omówienie jego działalności politycznej i naukowej napisane przez Fryderyka Zolla (starszego)²⁶. Wydarzenia lat następnych – pierwsza wojna światowa i odzyskanie niepodległości – odsunęły w cień niepamięci postać przedstawiciela pokolenia, które po tragicznym doświadczeniu upadku powstania styczniowego dążyło do realizacji polskich aspiracji narodowych „pod berłem Habsburgów” w wielonarodowej monarchii austriacko-węgierskiej. Wzmianki o Madeyskim pojawiają się na kartach ogłoszonych później

²³ Ustawa ta, do dziś obowiązująca, jest uważana za fundament austriackiego systemu ochrony obywatelskich wolności i praw.

²⁴ Szerzej na ten temat A. Mączyński, *Konstytucyjna ochrona własności w świetle poglądów Stanisława Madeyskiego*, Zeszyty Prawnicze 3.2, *Zeszyt dedykowany Profesorowi Tomaszowi Dybowskiemu*, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2003, s. 21-42.

²⁵ Niewielkie wyimki z tych wspomnień i notatek przytacza J. Radzyner, *op. cit.*, s. 322-332. Były one wykorzystywane przez badaczy, powołuje się na nie np. W. Łazuga, *Rządy polskie w Austrii, Gabinet hr. Badeniego 1895-1897*, Poznań 1991.

²⁶ F. Zoll, *op. cit.*, s. 25-79; zob. także teksty okolicznościowe, ogłoszone w 1910 r. przez czasopisma: „Biblioteka Warszawska”, „Czas”, „Juristische Blätter”, „Przegląd Polski”, „Tygodnik Ilustrowany” (fotografia) oraz „Kalendarz Krakowski Józefa Czecha na rok 1911”.

wspomnień jego rówieśników²⁷, a także w opracowaniach dotyczących zagadnień ogólniejszych, np. historii Galicji, polonii austriackiej, dziejów Uniwersytetu Jagiellońskiego²⁸. Zwięzłe życiorysy zamieszczone zostały w wydawnictwach typu słownikowego²⁹. Zapomnieniu uległa jego twórczość naukowa, chociaż np. A. Szpunar uznał jego książkę o posiadaniu za jedną z nielicznych wartościowych prac cywilistycznych powstałych przed końcem XIX w.³⁰, a prezes austriackiego Trybunału Konstytucyjnego wysoko ocenił wartość wydanej w 1901 r. książki Madeyskiego i jej wpływ na orzecznictwo Trybunału Państwa³¹, zaś J. Skąpski stwierdził, że Madeyski „był bez wątpienia człowiekiem dużych zdolności i dobrym prawnikiem”³². Prawie zapomniany w Polsce, przyciągnął Madeyski uwagę austriackiej badaczki Joanny Radzyner, która przed dwudziestu

²⁷ Złośliwą charakterystykę Madeyskiego z jego okresu wiedeńskiego podaje K. Chłędowski, *Pamiętniki*, t. II, *Wiedeń (1881-1901)*, Wrocław 1951; wyd. 2 uzup. Kraków 1957 (fot. Madeyskiego s. 97). Inni pamiętnikarze (np. L. Biliński, *Wspomnienia i dokumenty*, t. I, *1846-1914*, Warszawa 1924) nie potwierdzają zarzutów Chłędowskiego.

²⁸ Zob. np. przyp. 4, 6, 7, 9, 25, nadto S. Grodziski, *Udział Polaków w centralnych organach austriackiej administracji i sądownictwa*, [w:] *Polacy w Austrii*, Zeszyty Naukowe UJ, Prace Polonijne 1976, z. 2, s. 185; S. Grodziski, A. Partyka, *Die Polen und die österreichische Rechtspflege*, [w:] *Studia austro-polonica*, Zeszyty Naukowe UJ, Prace Historyczne 1978, z. 57, s. 102; S. Grodziski, *Polnische Juristen an den höchsten Gerichten der Habsburger Monarchie*, Zeszyty Naukowe UJ, Prace Historyczne 1989, z. 90, p. 101; J. Radzyner, *Orientacja austro-polska*, [w:] *Austria Polska, Z dziejów sąsiedztwa*, Warszawa-Wiedeń 1989, s. 195-207 (fotografia, il. 31); R. Taborski, *Polacy w Wiedniu*, Wrocław-Warszawa 1992, wyd. 2 zm., Kraków 2002.

²⁹ *Polski słownik biograficzny*, t. XIX, Ossolineum 1974, s. 124-125 (Cz. Lechicki); *Polacy w historii i kulturze krajów Europy Zachodniej, Słownik biograficzny*, Poznań 1981, s. 282-283 (S. Przywarski).

³⁰ A. Szpunar, *Prawo cywilne*, [w:] A. Szpunar, K. Przybyłowski, W. Sieidlecki, *Nauka prawa prywatnego i procesowego w Polsce*, Kraków 1948, s. 11. Praca ta stanowi zeszyt XVIIc wydanej przez Polską Akademię Umiejętności *Historii nauki polskiej w monografiach*.

³¹ L. Adamovich, *Verfassungsgerichtsbarkeit und Rechtsanwaltschaft*, [w:] *100 Jahre österreichische Rechtsanwaltskammer 1850-1950*, Wien 1950, s. 14-15, cyt. za J. Radzyner, *op. cit.*, s. 277.

³² J. Skąpski, *Fryderyk Zoll jako cywilista*, [w:] *Fryderyk Zoll, 1865-1948, Prawnik – uczoney – kodyfikator*, PAU, Prace Prawnicze, nr 6, Kraków 1994, s. 217.

laty poświęciła mu obszerną i gruntowną monografię³³. Okazją do przypomnienia w Polsce jego życia i działalności stał się jubileusz 600-lecia odnowienia Uniwersytetu Jagiellońskiego w 2000 r.³⁴ W ostatnim czasie prace Madeyskiego z dziedziny prawa konstytucyjnego bywają powoływane przez współczesnych konstytucjonalistów³⁵.

Andrzej Mączyński

³³ J. Radzyner, *Stanisław Madeyski 1841-1910, Ein austro-polnischer Staatsmann im Spannungsfeld der Nationalitätenfrage in der Habsburger Monarchie*, Wien 1983. Praca ta ukazała się jako t. XX serii *Studien zur Geschichte der österreichisch-ungarischen Monarchie*, wydawanej przez Austriacką Akademię Nauk. Na okładce tej książki zamieszczono reprodukcję portretu Madeyskiego ze zbiorów austriackiego Ministerstwa Nauki i Badań.

³⁴ A. Mączyński, *Sylwetki sprzed stulecia (Z dziejów Wydziału Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego w XIX w.)*, Sprawozdania z czynności i posiedzeń Polskiej Akademii Umiejętności, Tom LXIII, 1999, Kraków 2000, s. 158-161. Życiorysy Madeyskiego zamieszczone zostały w wydawnictwach jubileuszowych: *Złota Księga Wydziału Prawa i Administracji*, Kraków 2000, s. 162-167 (A. Mączyński) i *Poczet rektorów Uniwersytetu Jagiellońskiego 1400-2000*, Kraków 2000, s. 287 (Z. Pietrzyk). W obu tych książkach zamieszczona została fotografia Madeyskiego, także w: J. Pietrzak, *Senat Rzeczypospolitej Polskiej, tradycja i współczesność, XV-XXI w.*, Warszawa 2002, s. 138.

³⁵ Np. Z. Czeszejko-Sochacki, *Sądownictwo konstytucyjne – tradycja a współczesność*, PiP 2001, z. 6, s. 17; L. Garlicki, [w:] *Komentarz do Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej*, Art. 64, Warszawa 2003; M. Safjan, *Granice autonomii człowieka w prawie współczesnym*, [w:] *Wykłady na koniec starego i początek nowego tysiąclecia (XX-XXI)*, Warszawa 2003, s. 219, 220; zob. też przypis 24.